

Do czytelników

W nowym numerze naszego czasopisma poruszamy wiele aktualnych tematów, które z pewnością zainteresują czytelników. Zaslugują też na dalszą dyskusję. Dotyczy to w szczególności roli i miejsca literatury w dyskursie wojny rosyjsko-ukraińskiej, która trwa również w roku 2025. Nowy numer podzielony jest na dwie, tradycyjne już, sekcje: Kultura i Środki Masowego Przekazu oraz Literaturoznawstwo. Warto zauważyć, że taka struktura jest w istocie względna, ponieważ publikujemy materiały o charakterze interdyscyplinarnym. Redakcja z satysfakcją stwierdza, że prezentowane w czasopiśmie artykuły poruszają dość szerokie spektrum zagadnień, co skłania do wnikliwej i wieloaspektowej refleksji.

W tym numerze przedstawiamy kolejne wyniki badań opartych na referatach zaprezentowanych podczas Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Sprzeciw kulturowy. Ukrainistyka w warunkach wojny”, która odbyła się na naszej uczelni 16–17 maja 2024 roku. Organizacja tego wydarzenia była ciekawym i cennym doświadczeniem dla Zakładu Ukrainistyki Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskich UAM. Warto przypomnieć, że sukces konferencji zawdzięczamy również naszym partnerom, a mianowicie: Komisji Sławistycznej PAN w Poznaniu, Centrum Studiów Polskich i Ukraińskich Uniwersytetu Viadrina (VCPU), Instytutowi Literatury im. Tarasa Szewczenki Narodowej Akademii Nauk Ukrainy oraz Narodowemu Uniwersytetowi im. Tarasa Szewczenki w Kijowie.

Dział Kultura i Środki Masowego Przekazu zawiera cztery artykuły. Krakowska badaczka **Joanna Bobula** poświęciła swoje studium wybitnej postaci w historii XX-wiecznego teatru ukraińskiego, znanemu scenografowi Danyle Lide-rowi (1917–2002). Autorka dowodzi oryginalności wypracowanej przez niego koncepcji estetycznej. Artyście udało się zrealizować śmiałe pomysły twórcze nawet w mrocznych czasach socrealizmu, a dziś jego uczniowie z powodzeniem kontynuują jego estetyczne poszukiwania. Nasza stała autorka **Oksana Puchon-ska** poddała ocenie dokumentalną książkę amerykańskiej badaczki Megan Buskey. Okazuje się, że Buskey, jako potomkini europejskich migrantów, napisała tę książkę, aby odpowiedzieć na przemilczane pytania dotyczące jej pochodzenia, ale w trakcie realizacji projektu odkryła wiele tabu we współczesnej historii Ukrainy. Pozwoliło to inaczej postrzegać ukraińską tożsamość, która jest tu oceniana z dystansu, zarówno czasowego (pokoleniowego), jak i geograficznego czy mentalnego.

Przedmiotem badań **Myrosławy Rudyk** są blogi pisarzy i ich rola w komunikacji z czytelnikami. Autorka jest przekonana, że w dzisiejszych czasach, zdominowanych przez technologie cyfrowe, pisarze powinni aktywnie korzystać z dostępnych zasobów. Blog jest wygodną formą, która ułatwia komunikację z czytelnikami, ale także pomaga pisarzowi wyrazić swoje stanowisko obywatelskie i poruszyć inne ważne tematy życia społecznego i kulturalnego. Warto zauważyć, że ukraińscy pisarze stali się dużo bardziej aktywni w blogosferze podczas obecnej wojny. Logicznym zakończeniem tej sekcji jest artykuł **Ludmyły Tarnaszyńskiej** zatytułowany *Kultura jako antyteza „światowego zła”: transformacja wyzwań, pytań i sugestii*. Refleksje na temat istoty kultury i jej związku ze złem społecznym nie pojawiły się przypadkowo. Autorkę nieuchronnie skłaniają do nich jej emocjonalne oceny wojny, której doświadczyła na poziomie osobistym, decydując się na pozostanie w Kijowie. Tarnaszyńska opiera się na ocenach wybitnego ukraińskiego filozofa Serhija Krymskiego (1930–2010), komentuje niektóre z jego tez i wyjaśnia ich znaczenie w obecnej sytuacji.

W drugiej sekcji czasopisma znalazły się artykuły z zakresu literaturoznawstwa. **Tetiana Belimowa** z Uniwersytetu Kijowskiego analizuje powieść Jewhenii Kuzniecovej *Drabina*. Autorka ocenia ten utwór jako „powieść uchodźczą”, wpisując go tym samym w dyskurs kultury uchodźczej, który pojawił się po 2022 roku, kiedy to rozpoczęła się masowa migracja Ukraińców do Europy w wyniku walk na ich ziemiach. Tematykę militarną reprezentuje również wnikliwy artykuł badaczki z tego samego uniwersytetu – **Ołeny Romanenko**. Przedmiotem tej pracy są pamiętniki z czasów wojny rosyjsko-ukraińskiej. Oceniając całość prozy pamiętnikarskiej, literaturoznawczyni proponuje rozpatrywać ją w trzech aspektach: 1) świadectwa autobiograficznego, 2) zbiorowej spowiedzi oraz 3) archiwum pamięci. Jest to tym bardziej godne uwagi, że obecnie nie ma systematycznych prac na temat prozy wojennej.

Artykuł **Jarosława Poliszczuka** proponuje przegląd twórczości poetyckiej będącej odpowiedzią na wydarzenia wojenne ostatnich lat. Autor pokazuje powszechne zainteresowanie poezją, wyjaśnia jego przyczyny i charakteryzuje główne cechy poezji militarnej. Odzwierciedla ona nie tyle realia wojenne, ile stany graniczne psychiki i doświadczenia egzystencjalne autorów. Wątek ów rozwija **Antonina Tymczenko**, odtwarzając swojego rodzaju obraz jednego z poetów – Maksyma Krywcowa (1990–2024). Twórczość tego poległego niedawno na wschodzie Ukrainy autora stała się symbolem młodzieżowej poezji wojennej. Badaczka podkreśla humanistyczny wymiar tego pisarstwa.

Kolejne dwa artykuły odnoszą się do ważnych zjawisk w literaturze ukraińskiej XIX i XX wieku. I tak, młoda badaczka ze Lwowa, **Dzwenysława Senyszyn**, porównuje dwie klasyczne postaci literatury ukraińskiej i polskiej, a mianowicie Iwana Frankę i Bolesława Prusa. Badaczka zestawia ze sobą powieści *Wielki szum* Franki i *Placówka* Prusa, ukazując ich związek w kontekście różnych strategii estetycznych

– realizmu i modernizmu. **Wira Prosałowa** i **Jarosława Hryhoszki** proponują interesujące spojrzenie na powojenną literaturę emigracyjną. Badaczki analizują pseudonimy ukraińskich pisarzy, którzy znaleźli się na emigracji podczas II wojny światowej. Komentują różne motywy, ważne przy wyborze pseudonimów, czy to praktyczne, czy patriotyczne. Jak pokazują owe pseudonimy, emigranci starali się zachować za granicą swoją tożsamość narodową.

Materiały zamieszczone w niniejszym numerze czasopisma poszerzają zakres tematyczny i problemowy współczesnych studiów ukrainistycznych. Wydaje się to szczególnie istotne w kontekście trwającej w Ukrainie okrutnej rosyjskiej agresji, która ma na celu nie tylko okupację określonych terytoriów kraju, ale także zniszczenie fundamentalnych wartości humanistycznych ukraińskiego społeczeństwa. Skrajnie zagrożone są instytucje edukacyjne i kulturalne, takie jak uniwersytety, szkoły, muzea i biblioteki. Dlatego ukrainoznawstwo jest ważnym argumentem w polemice z wrogiem, który neguje sens istnienia kultury ukraińskiej. Opublikowane przez nas materiały potwierdzają tę opinię.

Jarosław Poliszczuk, Anna Horniatko-Szumilowicz